

Prethodno priopćenje

Primljeno: 29. II. 2024.

Prihvaćeno: 30. IV. 2024.

UDK
811.112.2'36:811.112.2'37
811.112.2'42:7.096<https://doi.org/10.33604/sl.18.35.2>

Beznačenske riječi – suoznake konstrukcija i drugi ilustracijski prinosi iz konverzacijsko-analitičkoga korpusa njemačkoga jezika u prilog tezi nekompozicionalnosti u konstrukcijskoj gramatici

Er hat seinen Vater schon alles sagen hören, was man überhaupt sagen kann.
[Već je čuo svog oca da govori sve što se uopće može reći.]
(Tyll, Daniel Kehlmann)

Dario Marić Filozofski fakultet Sveučilišta u Sarajevu

dario.maric@ff.unsa.ba

SAŽETAK: Rad istražuje nesuglasja zbroja leksičkih značenja i sveobuhvatnih značenja konstrukcija u autentičnim razgovorima na njemačkom jeziku koja bivaju zabilježena u kvalitativnim analizama razgovornih sekvencija i koja ne predstavljaju općepoznato nesuglasje značenja frazema i zbroja značenja riječi frazema. Korištene su kvalitativne analize razgovornih sekvencija dijelova razgovora vođenih u njemačkim radijskim kontakt-emisijama. U analizi su korištene konverzacijskoanalitičke metode, što podrazumijeva rekonstrukciju tadašnjih perspektiva sudionika u razgovoru, a teorijski su okviri preuzeti od interakcijskoga jezikoslovlja i konstrukcijske gramatike. Cilj istraživanja je, među ostalim, pokazati da je većina jezičnih konstrukcija specficiranija od složenih shematskih konstrukcija konstrukcijske gramatike, a manje specficirana od složenih specifičnih (frazema). Istraživanje je pokazalo dvovrsno nesuglasje, pronađene su riječi koje nemaju svoja uobičajena leksička značenja (*nochmal*, *kurz*, *vielleicht*) i pronađeni su slučajevi značenjskoga nadovezivanja rečenice na neverbalizirani, implicitni dio značenja prethodne rečenice (*weil*- i *obwohl*-rečenice s finitnim oblikom glagola na drugome mjestu). Iz oba pronalaska proistječe da zapravo još češće nego što se dosad smatralo značenje rečenice ne možemo dobiti zbrajanjem pojedinačnih značenja rečeničnih konstituenata. Predlaže se postupanje s cijelim jezičnim konstrukcijama u procesu učenja jezika ukoliko su djelomično ili u potpunosti leksički specficirane budući da predstavljaju najbolja jezična rješenja za situacije u kojima su se ustalile.

Ključne riječi: beznačenske riječi; teza nekompozicionalnosti značenja rečenice; njemački jezik; leksička specficiranost jezične cjeline; konstrukcijska gramatika

 <https://orcid.org/0000-0003-3133-054X> [Dario Marić]

 <https://ror.org/02hhwgd43> [Sveučilište u Sarajevu]

1. Uvod

Da jezične cjeline mogu velikim dijelom biti specificirane jasno je jer znamo da i najmanja supstitucija riječi frazema rezultira neuspjelim kodiranjem obavijesti, što bi primjerice bio slučaj s rečenicom **upala mu je sjekira u džem* ili **dospjela mu je sjekira u med* ili **upala mu je sjekirica u med*. Općepoznato je i da se značenje frazema ne izvodi iz zbroja pojedinih značenja riječi frazema i da u slučaju izricanja *sjekire u medu* gotovo ni u jednom kontekstu sjekiru uistinu nije potrebno iz njega i vaditi.

Osim frazema, i druge jezične konstrukcije mogu biti djelomično leksički specificirane, npr. *Doslovno sam ...* (pri opisivanju nevjerojatnih doživljaja), *Kamo sreće da ...* (pri izražavanju žaljenja), *Da se vratim/ budem/ izrazim ... na prvo pitanje/ iskren/ precizan/ tako ...* (pri kratku tumačenju vlastitih narednih ili prethodnih razgovornih postupaka) itd. u hrvatskom jeziku koje su uz djelomičnu leksičku specificiranost i djelatno i pozicijski specificirane. Da jezične cjeline mogu biti više ili manje leksički specificirane, tj. da se u upotrebi jezika određeni jezični elementi s određenim redoslijedom u određenim prilikama ustaljuju, što može dovesti do gubitka početnoga značenja pojedine konstituente čije se novo značenje vezuje uz upotrebu ustaljene konstrukcije, jezikoslovne teorije koje polaze od komplementarnih rečeničnih konstituenata često zanemaruju. Tako primjerice njemačka riječ *nochmal* (ponovno, opet) u razgovorima često prestaje pobliže određivati okolnost radnje, stanja ili zbivanja iskazanoga glagolom i počinje suoznačavati konstrukciju kojom se nešto ponovno tematizira/nastavlja tematizirati npr. *Um nochmal auf Ihre Frage zurückzukommen* ('Da se vratim na Vaše pitanje') ili *Jetzt nochmal wegen des Geldes* ('Što se tiče novca'). To se može utvrditi detaljnom analizom dijela razgovora koji prethodi upotrebi konstrukcije u kojoj se u pravilu ne odvija radnja koju iskazuje glagol, što bi predstavljalo preduvjet da se poslije ta radnja odvija naredni put, tj. ponovno. Donekle je to slučaj i s *verstehst du/verstehen Sie?*-konstrukcijom ('Razumiješ/Razumijete?') i niječnom konstrukcijom *nicht verstehen (können)* ('ne /moći/ razumjeti') u njemačkom jeziku koje doduše tek na osnovi konteksta mogu biti prepoznate kao oznake refokusiranja odnosno predbacivanja i koje ne znače što njihov zbroj značenja riječi i red riječi sugerira (Deppermann 2008). I njemački prilog *kurz* ('kratko') te modalna čestica *vielleicht* ('možda') po svoj se prilici često nađu u upitnim molbama za riječ kojima odmah uslijedi davanje riječi bez i najmanjega pogovora, na dulje vrijeme i bez naznaka da bi se moglo raditi o ironiji, pa je u ovom slučaju razumljivo dvojiti u značenje složeno od značenja konstituenata i pretpostaviti da *kurz* i *vielleicht* u njemačkom jeziku mogu suoznačavati upitnu molbu za davanje riječi.

Svi navedeni slučajevi ustaljivanja određenih riječi u određenim konstrukcijama i gubitka izvornoga značenja mogli bi govoriti u prilog tezi česte nekompozicionalnosti značenja rečenice, što će u sljedećim poglavljima biti detaljnije eksplicirano. Dodatno će u prilog tezi nekompozicionalnosti biti navedeni primjeri jezičnoga dje-

lovanja na osnovi značenja prethodne konstrukcije koje ne može biti dobiveno zbrajanjem pojedinačnih značenja njenih konstituenata.

2. Podaci, metode i ciljevi istraživanja

Podaci za ovo istraživanje potječu iz kvalitativnih analiza dijelova razgovora na njemačkom jeziku dosadašnjih istraživanja autora ovog teksta u kojima se razgovorne sekvencije tumače s obzirom na oblike ponašanja koje sukonstituiraju, ali i s obzirom na njihov odnos, na njihov leksički sadržaj i na učestalo pojavljivanje određenog leksika u jezičnim konstrukcijama. Zbog toga svako nesuglasje zbroja leksičkih značenja i konstrukcijskih sveobuhvatnih značenja koja proizlaze i iz kontekstuirajućih migova i same pozicioniranosti sekvencije dolazi do izražaja u kvalitativnoj analizi i tamo biva zabilježeno. Sva-ki se put radi o razgovornim sekvencijama autentičnih razgovora vođenih unutar radijske kontakt-emisije »Im Gespräch« (‘u razgovoru’) njemačke javne radijske ustanove Deutschlandradio. Radi se ukupno o 465 dijelova razgovora, trajanja od oko 30 sekundi do oko minute i pol, koji su u za dosadašnja istraživanja najprije bilježeni prema notacijskoj konvenciji GAT 2 (Selting i dr. 2009, v. Dodatak za znakovni inventar) transkripcijskoga sustava za analizu razgovora, nakon čega su razgovorne sekvencije analizirane kvalitativno, rekonstruirajući tadašnje perspektive sudionika razgovora. Po potrebi analiza će biti proširena i na cijele razgovore ukoliko je npr. potrebno provjeriti postoji li presupozicija za punoznačnu upotrebu određene riječi ili sintagme.

Cilj ovoga istraživanja je pronaći sve slučajeve nesuglasja zbroja leksičkih značenja i sveobuhvatnih značenja konstrukcija u svim kvalitativnim analizama razgovornih sekvencija dosadašnjih istraživanja autora ovoga teksta koja ne predstavljaju općepoznato nesuglasje značenja frazema i zbroja značenja riječi frazema ili nesuglasje koje potječe od semantičke izbljedjelosti diskursnih oznaka i razgovornih čestica. U ovom radu dodatno se pokušava pokazati da je većina jezičnih konstrukcija specifikacija od složenih shematskih konstrukcija, a manje specifikacija od složenih specifičnih (v. Croft 2001) i na taj način uvesti novu kategoriju koja zauzima mjesto između spomenutih konstrukcija te koja ima značajnu ulogu u gramatičkoj deskripciji i učenju stranih jezika.

3. Primjeri nekompozicijskoga značenja u razgovorima na njemačkom jeziku

3.1. Riječ suoznačava konstrukciju i nema uobičajena leksička značenja

Oznaka ponovnoga tematiziranja/nastavljanja tematiziranja *nochmal* u njemačkoj je slobodnoj infinitivnoj konstrukciji s *um zu* i njemačkoj konstrukciji (*Jetzt nochmal*)

wegen + *tema* korištena 11 puta. Ukupan broj ovih konstrukcija u korištenom korpusu iznosi 40.

U sljedećem transkriptu dijela razgovora između gosta i voditeljice emisije slobodna infinitivna konstrukcija s *um zu* najavljuje dopunu iznesene tvrdnje o povezanosti tjelesne temperature i osjeta ugone. Ona se naime dopunjava tvrdnjom o povezanosti temperature na radnom mjestu i produktivnosti. Riječ *nochmal* ovdje ne izražava okolnost da se tvrdnja o povezanosti tjelesne temperature i osjeta ugone ponovno dopunjava (*abrunden*), nego suoznačava konstrukciju, dodajući značenju komponentu *nastavlja se tematiziranje*. Inicijalno *um* i infinitivna čestica *zu* u ovom slučaju označavaju konstrukciju kojom se kratko najavljuje i tumači vlastiti naredni razgovorni postupak. *Um, nochmal* i *zu* zajedno s glagolom *abrunden* ('dodati') ovdje najavljuju dopunu iznesene tvrdnje o povezanosti tjelesne temperature i osjeta ugone.

Transkript 1: *Hlađenje tjelesne temperature*

- 01 go: °h der ^hAuptgedanke ist den ¯kÖrperemperatur
zu ^KÜHlen dann
glavna zamisao je hlađenje tjelesne temperature,
onda se
fühlen wir uns ´bEsser,
osjećamo bolje
- 02 °hh um das: äh nochmal (.) ¯ABzurunden==
da to dopunim
- 03 =wir haben ((schmatzt)) ab ¯ACHTundzwanzig grad
raumtemperatur
imamo od dvadeset i osam stupnjeva sobne temperature
sinkt die ¯Leistungsfähigkeit °hhh des körpers==
opada produktivnost tijela
- 04 =und bei den: die †`ARbeiten †in äh an solchen
arbeitsplätzen
i kod poslova u ee na takvim radnim mjestima
die ^höher belastet sind sinkt die arbeits °h
fähigkeit
koja su opterećenija, opada radna sposobnost,
((räuspert sich)) also konzentrationsvermögen die
körperliche
dakle sposobnost konzentracije tjelesna produktivnost
leistungsfähigkeit °hh um dreißig pro´zEnt,
za trideset posto

Od ukupno pet upitnih molbi za riječ koje su sve započinjale s *darf ich* ('smijem li'), u korpusu riječ *kurz* ('kratko') pojavila se unutar njih triju, a riječ *vielleicht* ('možda') jednom. U svim četirima spomenutim slučajevima upitnim molbama za riječ odmah uslijede dodjele riječi na dulje vrijeme bez pogovora i bez naznaka da bi se moglo raditi o ironiji, pa se polazi od toga da riječi *kurz* i *vielleicht* u ovim

slučajevima suoznačavaju upitnu molbu za davanje riječi, a ne kratko trajanje samoga govorenja odnosno učtivu dozu opreza pri predviđanju ishoda razmatranja molbe za riječ.

U sljedećem transkriptu dijela razgovora između voditelja emisije, gosta i pozivateljice o nedostacima radnih programa za korisnike socijalne pomoći u Saveznoj Republici Njemačkoj urednik emisije nastavlja s ranije spomenutom tezom nepostojećih elita u ruralnim područjima zemlje, navodeći to kao razlog nedjelotvornosti poslova za jedan euro pri posredovanju oko zaposlenja:

Transkript 2: *Susjedin muž*

- 10 vo: =<<all>die sind doch teilweise genauso frustriert
wie die leute
oni su dakako djelomično jednako frustrirani kao
ljudi koji
↑`DIE sie <<creaky>`Anleiten.>>
ih vode
- 11 po: darf ich dazu kurz was [´Sagen?]
smijem li ja nešto reći o tome?
- 12 vo: [ja `DÜRfen] sie;
da, smijete
- 13 po: (-) °hh <<f>ähm ich hab eine er`FAHrung unmittelbar;
ee imam iskustvo neposredno
- 14 eine nAchbarin hat einen ´MANN,
jedna susjeda ima muža
- 15 der seit sechs sieben jahren jetzt ↑´ARbeitslos is?>
koji je šest sedam godina nezaposlen

Česticom *doch* voditelj predstavlja frustraciju stalno uposlenih kao općepoznatu, a prilogom *teilweise* ublažava tvrdnju. Pozivateljica se u retku 11 umiješa u razgovor tako što izriče upitnu molbu za riječ, pozicionirajući je kao predpriopćenje (v. »Pre-sequences« u Sacks 1995, 685–692). Prilogom *kurz* pozivateljica ne najavljuje duljinu svoga govornog prinosa koji slijedi jer, kako se poslije ispostavlja, on je relativno dug. U retku 12 urednik emisije pozivateljici prepušta riječ tako što joj relativno eksplicitno daje dozvolu za govor, koristeći isti glagol *dürfen* (‘smjeti’) kao i ona u upitnoj molbi za riječ. U retku 13 pozivateljica najavljuje pričanje vlastitoga iskustva kojim želi ilustrirati aktualnu temu. Pričanje priče o susjedi i njezinu nezaposlenom mužu služi kao jačanje vjerodostojnosti njezina kasnijeg tumačenja slabosti poslova za jedan euro, naime njihove kratkotrajnosti.

3.2. Rečenica se značenjski nadovezuje na neverbalizirani, implicitni dio značenja rečenice

3.2.1. Obrazlaganje vlastitoga govornog čina

Weil-rečenice i *obwohl*-rečenice s finitnim oblikom glagola na drugom mjestu devet su puta u korpusu obrazlagale odnosno revidirale neverbalizirani dio značenja prethodnoga izričaja. Korpus sadrži 100 *weil*-rečenica i pet *obwohl*-rečenica.

Sekvencija od dvije rečenice koja će poslužiti kao primjer ostvarena je u autentičnom razgovoru na njemačkom jeziku i ilustrira djelovanje na osnovi značenja konstrukcije koje ne može biti dobiveno zbrajanjem pojedinačnih značenja riječi: *Also ich würde mich da tatsächlich nochmal erkundigen. Weil ich wohne selber in Bayern und komme aber gebürtig aus Baden-Württemberg.* ('Dakle, ja bih se tu zaista još jednom raspitala. Jer, i sama živim u Bavarskoj, ali rodom sam iz Baden-Württemberga.')

Transkript 3: *Iskaznica za parking*

- 14 po: also das is äh etwas was ich schon
unge^{HEU}erlich halt(h)e-
dakle to je nešto što smatram skandaloznim
- 15 vo: [~]MHM (1.77) [°]h d?
mhm
- 16 po: [°]JA.
da
- 17 vo: frau frau [^]bEntele sie [~]HATten eine i? trotzdem
gospođo gospođo Bentele, Vi ste imali jednu ipak
[(eine idee dafür)]
jednu ideju za to
- 18 go: [also ich würde mich] da tatsächlich nochmal
er[^]KUNDigen;
dakle, ja bih se tu još jednom raspitala
- 19 **weil ich [°]wOhn selber in [°]BAYern ähm und komme
aber gebürtig
jer, i sama živim u Bavarskoj, ali sam rodom
aus baden [^]württemberg;=
iz Baden-Württemberga**
- 20 =und ich [~]wEiß zumindest dass in den beiden
[~]BUN desländern-
i znam u najmanju ruku da u ove dvije savezne države
- 21 äh und auch in [^]Anderen in den ich bisher [°]WAR e?,
ee i u drugim također u kojima sam dosad bio
- 22 de:r [~]pArkausweis [^]GÜLtigkeit hat;
iskaznica za parking vrijedi
- 23 der e? einen berechtigt aufm [~]pArkplatz zu [~]PARKen-
koja nekoga ovlasti da parkira na parkiralištu

Diskursna oznaka *weil (jer)* u retku 09 najavljuje obrazloženje u kojem govornik spominje svoje mjesto stanovanja i mjesto rođenja, što u ovom kontekstu jedino može predstavljati obrazloženje prethodnoga davanja savjeta u smislu uvjeravanja u vlastitu dovoljnu upućenost u aktualnu temu. Značenje koje dobijemo zbrajanjem pojedinačnih značenja riječi prve rečenice, naime *zaključna namjera govornikova ponovnog raspitivanja u drugoj okolnosti* (koja se ne spominje), u ovom kontekstu nema smisla obrazlagati spominjanjem svoga mjesta stanovanja i mjesta rođenja. Obrazlaže se dakle neverbalizirani dio značenja konstrukcije koji bi mogao biti izražen na jedan od sljedećih načina: *ja bih Vam savjetovala ili jedan savjet ili moj savjet Vam je da* ili sl. U znanstvenoj literaturi ovakva upotreba riječi *weil* povezuje se s obrazlaganjem govornoga čina izričaja koji joj neposredno prethodi u izričaju koji joj slijedi i koji u pravilu ima red riječi svojstven nezavisnim rečenicama u njemačkom jeziku (finitni oblik glagola na drugom mjestu) (v. Günthner 1996, Günthner i Gohl 1999, Scheutz 1998, Scheutz 2001, Uhmann 1998 i Marić 2020).

3.2.2. Obrazlaganje postupka vlastite spoznaje

Weil-rečenicom s finitnim glagolom na drugom mjestu u njemačkom se jeziku obrazlaže i neverbalizirani dio značenja prethodnoga izričaja koji bi mogao biti izražen na jedan od sljedećih načina: *Zaključio/zaključila sam da, spoznao/spoznala sam da, shvatio/shvatila sam da*. Primjer za ovakvu upotrebu *weil*-rečenice sadržava sljedeći transkript dijela razgovora između pozivateljice i stručnjaka za hortikulturu o pozivateljčinu cvijeću koje su napali crvi.

Transkript 4: Crv

- 12 go: en? en? man ^müsste den diesen wurm dann mal
 ^SEhen un? und
 morao bi se ovaj crv vidjeti i
 mal gucken wie ^grOß un_was is_es ob das vi
 elleicht auch äh ja
 da vidimo koliki je i što je, je li to ipak
 prije larva koja
 eher ne ↑larve ist die sich ↑wEiterentwic
 kelt und die die
 napreduje i koja zaista jede
 richtig frisst also; °h
 13 wie sie mir er_zählen °h frisst die bestimmt
 richtig ^VIEL,
 kako ste mi ispričali ona sigurno jede baš puno
 °h weil wenn die ganzen ^wUrzeln weg sind dann
 14 is das äh ne
 jer, kad je cijelo korijenje nestalo, onda je to puno
 ^MENge;

- 15 was sie machen ´KÖNnen?
 što možete napraviti
- 16 zum bei[spiel] sie besorgen sich ↑´URgesteinsmehl;
 naprimjer možete nabaviti kameno brašno
- 17 po: [ja]
 da

U dijelu razgovora koji prethodi dijelu razgovora zabilježenom u transkriptu 4 pozivateljica iznosi svoj problem s nagriženim korijenjem cvijeta vodenike s prozorske klupice njezina stana. Svoj zaključak iz retka 13 da crvi koji su napali korijen cvijeta puno jedu stručnjak za hortikulturu u nastavku obrazlaže ponavljajući pozivateljičino zapažanje da je cijelo korijenje pojedeno prije nego što u retku 15 on najavi svoj savjet i u retku 16 ga i da. Razlog okolnosti da nametnik pravi puno štete na korijenju cvijeća ne leži u okolnosti da je cijelo korijenje nestalo, nego izricanje ove okolnosti nudi objašnjenje kako je stručnjak za hortikulturu zaključio da nametnik jede puno, što se međutim ne može iščitati iz pojedinačnih značenja riječi u retku 13.

4. Očekivane implikacije primjene nekompozicijskoga pristupa značenju pri učenju stranih jezika

U nastavi stranih jezika trenutačno se implicira da se svim riječima iz istoga semantičkog polja u upotrebi jezika trebaju davati iste šanse, kao da se određene riječi i sintagme u određenim kontekstima nisu ustalile i kao da jezik svaki put upotrebljavamo po prvi put. Takvo nas modularno poimanje upotrebe jezika često košta izlaganja ustaljenim jezičnim cjelinama koje su zbog svoje ustaljenosti lako prepoznatljive. Ustaljivanje jezičnih cjelina u upotrebi koje dovodi do ukрупnjavanja jezičnih znakova ide pod ruku s visokim stupnjem situacijske prikladnosti izričaja koja kod modularnoga pristupa često izostaje i ustupa mjesto leksički zasićenom načinu izražavanja. Takvi su izričaji uostalom dulji od ustaljenih i samim tim manje prikladni za kratkoročno djelovanje i prilagodljivost u novonastajućim okolnostima u razgovoru. Dovoljno je usporediti primjere koji doduše predstavljaju dva pola kontinuuma, od kojih je jedan leksički zasićen, a drugi je po tom pitanju uravnotežen: *Es ist wichtig in diesem Zusammenhang noch zu erwähnen* ('Važno je u ovom kontekstu još spomenuti') + *dass*-rečenica i *wobei* (doslovno 'pri čemu') + izričaj s finitnim glagolom na drugom mjestu (v. Günthner 2000) ili *Im Folgenden werde ich das eben Gesagte abrunden* ('U ovome što slijedi ću upravo rečeno dopuniti') i *um das nochmal abzurunden* ('Da to dopunim') iz transkripta 1 ili *Ich werde im Folgenden meine Aussage modifizieren/präzisieren* ('U ovome što slijedi modificirat/precizirat ću svoju izjavu') i *ich mein(e)* ('mislim') (v. Günthner i Imo 2003, i Imo 2007) itd.

Prikladnost i prepoznatljivost ustaljenoga izričaja izravno ovisi i o izboru prikladnoga prozodijskog obrasca koji iziskuje cjelovitost i podudarnost s određenim

dijelovima leksičko-sintaktičke konstrukcije, pa postoji mogućnost da u postupku sukcesivnoga izgrađivanja rečenične strukture znakovit prozodijski obrazac izostane, a mjesto mu preuzme prozodijski obrazac kojem je jedino moguće iščitati da govornik izričaj još ne privodi kraju. Uvriježenost jezične formule i odgovarajući prozodijski obrazac govorniku mogu priuštiti i određenu dozu izgovorne opuštenosti u smislu ispuštanja dijela glasova, što pokazuje sljedeći primjer:

Transkript 5: *I ne smiju ovo, i ne smiju ono*

```
08      °h (--) d? die dürfen nachher nich stu^DIEren;
        oni poslije ne smiju studirati
09      un_die dürfen ^DAS nich-
        i ne smiju ovo
10      <<all>tun_di_dufu ^DAS_ni>- °h
        i ne smiju ono
```

Ni zvučna snimka samoga izričaja iz retka 10 prethodnoga transkripta razgovora, ni fonetski transkribiran glasovni slijed toga izričaja, [tundidufu'dasni], ni izvornom govorniku njemačkoga jezika provjereno ne govore ništa, sve dok mu se zvučna snimka izričaja ne ponudi u neprekinutom slijedu sa zvučnom snimkom prethodnih izričaja iz redaka 08 i 09. Tek tada *tundidufu dasni* postaje *und die dürfen das nicht* ('i ne smiju ono'). Za to je zasigurno velikim dijelom zaslužna uvriježena dvojna jezična formula (*Und die/sie/ich ... dürfen/darf/müssen/muss... das/dies nicht, (und) die/sie/ich ... dürfen/darf/müssen/muss... das nicht.* ('(I) ne smiju/smijem/moraju/moram... ovo, i ne smiju/smijem/moraju/moram... ono'). Osim jaka očekivanja drugoga dijela jezične formule nakon njezina prvog dijela i završno ravne govorne melodije, razumijevanju inače nerazumljivoga ostvarenja drugoga dijela jezične formule iz retka 10 pridonose i njezin glasovni slijed koji odlikuje određena sličnost sa glasovnim slijedom iz retka 09 te identičan prozodijski obrazac u oba dijela jezične formule.

Iz svih navedenih razloga predlaže se da se u procesu učenja jezika postupa s cijelim djelomično ili u potpunosti leksički specificiranim sintagmama.

5. Zaključak

Istraživanje čiji su rezultati prikazani u ovom članku govori u prilog tezi nekompozicionalnosti značenja rečenice, donoseći primjere riječi koje suoznačavaju konstrukciju i koje nemaju uobičajena leksička značenja te primjere rečenica koje se značenski nadovezuju na neverbalizirani, implicitni dio značenja prethodne rečenice. Takve upotrebe riječi i rečenica ističu potrebu postupanja s cijelim jezičnim konstrukcijama koje su se u upotrebi ustalile i koje iz više razloga predstavljaju najbolja jezična rješenja za situacije u kojima su se ustalile, pa bi morale pronaći put i do rječnika, ali i

budućih svojevrstnih zbirki jezičnih konstrukcija, tzv. konstruktikona. Stoga se u procesu učenja jezika predlaže postupanje s cijelim djelomično ili u potpunosti leksički specificiranim konstrukcijama. U tom smislu bila bi nužna i daljnja istraživanja koja bi podrazumijevala sveobuhvatnu i opsežnu analizu upotrebe jezičnih elemenata.

DODATAK

Sažeti prikaz znakovnog inventara »Transkripcijskog sustava za analizu razgovora 2 (GAT 2, Selting i dr. 2009)«

Svaki numerirani redak transkripta predstavlja po jednu intonacijsku jedinicu, a redci bez znamenke, zajedno s prvim prethodnim numeriranim retkom, također predstavljaju jednu intonacijsku jedinicu. Za bilježenje teksta upotrebljava se grafemski inventar jezika koji se na snimci koja se transkribira govori, a bilježi se točno onako kako je i izrečeno, npr. *mljeko, groad, točno, Božitelj* itd.

Segmentna razina

dobro=e – stapanje više riječi u jednu izgovornu cjelinu

:, ::, ::: – primjetno, značajno i jako dugo duljenje glasnika

ee – signal odugovlačenja

hahaha hehe hihihhi – smijeh s navodom broja čujnih impulsa smijeha

Stanke

(.) – primjetna stanaka, kraća od oko 0,2 sekundi

(-), (-), (--) – kratka, srednje duga i duga stanaka s vremenskim prozorima 0,2–0,5, 0,5–0,8 i 0,8–1 sek.

(1.6) – izmjerena stanaka (s navodom jednoga decimalnog mjesta)

Naglašavanje

NAglasak – glasom najistaknutiji slog u intonacijskoj jedinici

nAglasak – glasom istaknut slog

!NA!glasak – iznimno jako istaknut slog

˘nOga – uzlazan smjer kretanja tona u naglašenom slogu

˘nOge – silazan smjer kretanja tona u naglašenom slogu

˘nOge – ravan smjer kretanja tona u naglašenom slogu

˘nOge – uzlazno-silazan smjer kretanja tona u naglašenom slogu

˘nOga – silazno-uzlazan smjer kretanja tona u naglašenom slogu

↑↑ – veći tonski skok na višu tonsku vrijednost

↓↓ – veći tonski skok na nižu tonsku vrijednost

↑ – manji tonski skok na višu tonsku vrijednost

↓ – manji tonski skok na nižu tonsku vrijednost

Posljednji smjer kretanja govorne melodije u intonacijskoj jedinici

? visoko uzlazan

, uzlazan

- ravan

; silazan

. nisko silazan

Promjene glasnoće, govorne brzine, boje glasa i registra

<<f>> forte, glasno

<<ff>> fortissimo, vrlo glasno

<<p>> piano, tiho

<<pp>> pianissimo, vrlo tiho

<<all>> allegro, brzo

<<len>> lento, sporo

<<cresc>> sve glasnije

<<dim>> diminuendo, sve tiše

<<acc>> accelerando, sve brže

<<rall>> rallentando, sve sporije

<<creaky>> creaky voice, škripav glas

<<:-)>> dio govora izrečen sa smiješkom na licu, što daje posebnu boju glasu, tzv. smile voice

<<t>> tiefes Tonhöhenregister, promjena u visoki registar

<<h>> hohes Tonhöhenregister, promjena u niski registar

Čujno udisanje i izdisanje

°h, °hh, °hhh – kratak, srednje dug i dug udah

h°, hh°, hhh° – kratak, srednje dug i dug izdah

Izvanjezični čujni popratni događaji

((mljacne)) – izvanjezični događaj

<<uz kašalj>> – izvanjezični događaj koji prati govor

() – nerazumljiv dio govora

(neak) – riječ za koju se pretpostavlja da je izrečena

(šuti/žuri) – više pretpostavljenih riječi

(xxx xx) – nerazumljiv dio govora s navodom broja nerazumljivih slogova

(...) – izostavljanje dijela govora

→ – obilježavanje retka transkripta u kojem se izriče pojava koja se istražuje odnosno prikazuje umjesto kojega će se u ovom priručniku iz tehničkih razloga koristiti zadebljana slova

[] – početak i kraj govora u glas

= – brzo nadovezivanje intonacijskih jedinica

~_{DAN} – znakovlju GAT-a 2 dodan je znak~ za bilježenje uzlazno-silazno-uzlaznog naglaska

LITERATURA

- Croft, William. 2001. *Radical Construction Grammar*. New York: Oxford University Press.
- Deppermann, Arnulf. 2008. »Lexikalische Bedeutung oder Konstruktionsbedeutungen? Eine Untersuchung am Beispiel von Konstruktionen mit verstehen. (unter Mitarbeit von Mechthild Elstermann)«. U: *Konstruktionsgrammatik II: Von der Konstruktion zur Anwendung*, 103–133. Tübingen, Stauffenburg.
- Günthner, Susanne. 1996. »From Subordination to Coordination? Verb-second Position in German Causal and Concessive Constructions«. *Pragmatics*, 6 (3), 323–356.
- Günthner, Susanne i Christine Gohl. 1999. »Grammatikalisierung von *weil* als Diskursmarker in der gesprochenen Sprache«. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 18 (1), 39–75.
- Günthner, Susanne. 2000. »wobei (.) es hat alles immer zwei seiten. Zur Verwendung von wobei im gesprochenen Deutsch«. *Deutsche Sprache*, 28 (4), 313–341.
- Günthner, Susanne i Wolfgang Imo. 2003. »Die Reanalyse von Matrixsätzen als Diskursmarker: *ich mein*-Konstruktionen im gesprochenen Deutsch«. *InLiSt*, 37, 1–31.
- Imo, Wolfgang. 2007. »Zur Anwendung der *Construction Grammar* auf die gesprochene Sprache – der Fall ‚ich mein(e)‘«. U: *Zugänge zur Grammatik der gesprochenen Sprache*, 3–34. Tübingen, Niemeyer.
- Marić, Dario. 2020. »*weil dies ist meinungsbezogen*. Über die verfestigte Verbzweitstellung in meinungs- und gefühlsbezogenen *weil*-Sätzen im gesprochenen Deutsch«. *Studia germanistica*, 27, 27–34.
- Sacks, Harvey. 1995. *Lectures on Conversation, Volumes I & II*, Malden/Oxford/Carlton: Blackwell Publishing.
- Scheutz, Hannes. 1998. »*weil*-Sätze im gesprochenen Deutsch«. U: *Beiträge zur Dialektologie des ostoberdeutschen Raumes. Referate der 6. Arbeitstagung für bayerisch-österreichische Dialektologie 1995 in Graz*, 85–112. Göttingen.
- Scheutz, Hannes. 2001. »On causal clause combining. The case of *weil* in spoken German«. U: *Studies in Interactional Linguistics*, 111–139. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Selting, Margret i dr. 2009. »Gesprächsanalytisches Transkriptionssystem 2 (GAT 2)«. *Gesprächsforschung*, 10, 353–402. (www.gespraechsforschung-ozs.de)
- Uhmann, Susanne. 1998. »Verbstellungsvariation in *weil*-Sätzen: Lexikalische Differenzierung mit grammatischen Folgen«. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 17 (1), 92–139.

NON-MEANINGFUL WORDS: CO-INDEXING CONSTRUCTIONS, AND OTHER ILLUSTRATIVE CONTRIBUTIONS FROM A CONVERSATION-ANALYTIC CORPUS OF GERMAN: THE THESIS OF NON-COMPOSITIONALITY IN CONSTRUCTION GRAMMAR

Dario Marić

Faculty of Humanities, University of Sarajevo

dario.maric@ff.unsa.ba

ABSTRACT: This paper investigates the discrepancies between the sum of lexical meanings and the holistic meanings of constructions in authentic German conversations, as documented in qualitative analyses of conversational sequences. These discrepancies differ from the well-known mismatches between phraseological meanings and the summation of meanings within idiomatic expressions. Qualitative analyses of conversational sequences were conducted on segments from German call-in radio shows, utilising conversation-analytic methods that reconstruct the participants' perspectives in the interaction. Theoretical frameworks are drawn from interactional linguistics and construction grammar. One of the aims of this study is to demonstrate that most linguistic constructions are more specific than the complex schematic constructions of construction grammar, but less specific than complex idiomatic expressions. The research identified two types of discrepancies: words that lack their conventional lexical meanings (e.g., *nochmal*, *kurz*, *vielleicht*) and instances where sentence meaning builds on a non-verbalised, implicit component from the previous sentence (e.g. *weil*- and *obwohl*-clauses with the finite verb in the second position). These findings suggest that, more frequently than previously assumed, sentence meaning cannot be derived by simply summing the individual meanings of sentence constituents. The study advocates for treating entire linguistic constructions in language learning, particularly if they are partially or fully lexically specified, as they represent the most effective linguistic solutions for recurring situations.

Keywords: non-meaningful words; non-compositionality thesis of sentence meaning; German language; lexical specificity of linguistic units; construction grammar

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.